

EDAM Tartışma Kâğıtları Serisi 2014/9

Uzun Menzilli Bölge Hava ve Füze

Savunma Sistemi Projesi:

Ankara'nın Tercihlerini Anlamak

Dr. Can Kasapođlu

EDAM Araştırma Görevlisi

Girne Amerikan Üniversitesi Öğretim Üyesi

30 Aralık 2014

YÖNETİCİ ÖZETİ

Türkiye, Orta Doğu ile doğrudan sınırları olan tek NATO üyesi ülkedir ve iki Orta Doğu komşusunda hâlihazırda iç savaş boyutuna varan çatışma durumu devam etmektedir. Ayrıca, stratejik silah sistemlerinin yayılması Ankara açısından ciddi bir milli güvenlik tehdidi niteliğindedir. Belirtilenlere ek olarak, Türk Dış Politikası'nın son dönemde geliştirdiği iddialı söylem ve perspektifin, özellikle Türkiye'nin riskli güvenlik çevresi dikkate alındığında, üstün ve operatif bir askeri kapasite ile desteklenmesinin zorunlu olduğu mütalaa edilmektedir. Nitekim 1. Körfez Savaşı sırasında Saddam Hüseyin'in balistik füze ve kitle imha silahları karşısında NATO füze savunma kabiliyetine ihtiyaç duyan Ankara, aradan yaklaşık 20 yıl geçmesine karşın Suriye İç Savaşı ve Esad rejiminin stratejik silah sistemleri dolayısıyla yine NATO füze savunma unsurlarının ülke topraklarında konuşlandırılmasını talep etmek zorunda kalmıştır. Daha açık bir ifadeyle, 2014 yılı Türkiye'sinin balistik füze savunma kapasitesi, gelişen önleyici harekât ve caydırıcılık yetenekleri dışında, 1991 Türkiye'sinden farklı değildir. Öte yandan küresel güvenlik denklemi de füze savunmasının giderek ön plana çıktığını göstermektedir. 2000'li yılların başında ABD'nin 1972 tarihli Anti-Balistik Füze Antlaşmasından çekilmesi, NATO'nun yürüttüğü füze kalkanı projesi ve Rusya Federasyonu, Çin Halk Cumhuriyeti gibi güç odaklarının söz konusu askeri yeteneklere önemli yatırımlar yapması, gelecek yıllarda füze savunmasının giderek daha kritik hale geleceğini göstermektedir.

Türk Devletine yönelik balistik füze tehdidi ağırlıklı olarak Orta Doğu kaynaklıdır. Bu bağlamda, Suriye Baas rejiminin elinde bulunan taktik ve kısa menzilli balistik füzeler ile İran envanterindeki taktik, kısa menzilli ve orta menzilli balistik füzeler temel risk ve tehdit faktörlerini teşkil etmektedir.

Bu nedenlerden ötürü Ankara, stratejik silah sistemleri karşısında savunmasını güçlendirmek amacıyla son 10 yılda 3 önemli adım atmıştır. İlk olarak, 2002 yılında Türk Silahlı Kuvvetleri Hava Konsepti, Hava ve Füze Savunma Konsepti ile değiştirilmiş ve Hava Kuvvetleri füze savunmasının sevk ve idaresi ile görevli kılınmıştır. İkinci olarak, Savunma Sanayi Müsteşarlığı Uzun Menzilli Bölge Hava ve Füze Savunma Sistemi Projesi'ni başlatmıştır ve sözleşme görüşmelerini sürdürmektedir. Son olarak, 2014 Ağustos'unda, Yüksek Askeri Şura sonucunda Hava Kuvvetleri Komutanlığı bünyesinde Muharip Hava ve Füze Savunma Komutanlığı kurulmuş; ilgili komutanlığa bağlı olarak Eskişehir'de Hava Savunma Komutanlığı füze savunmasını da yönetmek üzere teşkil edilmiştir

Uzun Menzilli Bölge Hava ve Füze Savunma Sistemi Projesi kapsamında değerlendirilmekte olan hiçbir sistemin orta menzilli balistik füzeler (1,000 – 3,000 km arası menzile sahip balistik füzeler) karşısında istenilen etkinliği gösterebilecek imkân ve kabiliyete sahip olmadığı vurgulanmalıdır. Bu durum, Türkiye – Suriye askeri dengesi ve stratejik silah sistemleri bağlamında önemli bir handikap olarak değerlendirilmemelidir. Öte yandan, Türk – İran askeri dengesi ve Tahran’ın balistik füze programı için aynı şeyi söylemek mümkün değildir. Ayrıca, Türkiye’nin hava ve füze savunma projesindeki tüm sistemler balistik füzeleri atmosfere tekrar girdikleri terminal uçuş döneminde imha etme kapasitesine sahiptir. Konvansiyonel harp başlıkları için büyük sorun oluşturmayacak bu durum, kitle imha harp başlıkları söz konusu olunca problematik olabilir. Ayrıca, orta menzilli füzeler ve kitle imha harp başlıklarına ilişkin değerlendirmelerde belirtildiği üzere, Uzun Menzilli Hava ve Füze Savunma Projesi’nin başarıyla sonuçlandırılması durumunda dahi Ankara stratejik silah sistemlerine karşı NATO yeteneklerine ihtiyaç duymayı sürdürecektir. Türk savunma sanayinin temel önceliklerinin incelendiği bölümde açıklandığı üzere, bahse konu öncelikler Uzun Menzilli Bölge Hava ve Füze Savunma Sistemi Projesi’nin seyrini belirlemiştir ve Ankara’nın Çin sistemini bir eksen kayması sonucu tercih ettiğini söylemek ancak indirgemeci ve dar bir bakış açısını yansıtacaktır. Öte yandan, Türkiye’nin yıllık savunma harcamasının yaklaşık %25’ini stratejik bir silah sistemi alımı hususunda NATO üyesi olmayan bir devletle ortak askeri projeye ayırması kuşkusuz Kuzey Atlantik müttefikleri arasında huzursuzluk yaratabilecek bir konudur. Aynı projeye verilen teklifler arasında NATO üyesi ülkelerin iki ayrı sisteminin bulunması durumun ciddiyetini daha da arttırmaktadır.

Uzun Menzilli Bölge Hava ve Füze Savunma Sistemi Projesi teknoloji transferi ve ortak-üretim öncelikleri göz önünde bulundurulduğunda, Türkiye’nin NATO vizyonunu da koruyarak gerçekleştirileceği alımlar açısından, Eurosam’ın Aster-30 Block-1 önerisinin avantaj sağladığı söylenebilir. Çin önerisinin teknoloji transferinde göstermiş olduğu esnekliklerin ise transfer edilecek teknolojinin bizzat Çin’in hava ve füze savunmasında yeterli görülmemesi dolayısıyla Türkiye’nin ihtiyaçlarına ne ölçüde yanıt vereceği kuşkuludur. ABD ile Patriot sistemi üzerinden varılacak bir anlaşmada ise üst düzey teknoloji transferi diğer iki öneriye göre çok daha zor bir ihtimal iken; uzun vadeli işbirliği seçenekleri Türk – Amerikan ilişkilerinin seyrine göre Ankara’ya avantaj sağlayabilecek hususlar olarak mütalaa edilmektedir. Ankara’nın, şu ana kadar ulusal ve uluslararası düzeyde seslendirilmeyen biçimde, Uzun Menzilli Bölge Hava ve Füze Savunma Sistemi Projesi’ni farklı bir zeminde ele alarak ABD Patriot PAC-3 ve Avrupa Aster-30 Block-1 seçeneklerini

aynı anda tercih etmesi de göz önünde bulundurulması gereken olası bir hareket tarzıdır. Böyle bir durumda, proje ikiye bölünerek, ayrı maliyet hesapları ve daha da önemlisi ayrı savunma alımı parametreleri belirlenecektir. Esasen bu yaklaşım birtakım avantajları beraberinde getirebilir.

Giriş

Türkiye'nin *Uzun Menzilli Bölge Hava ve Füze Savunma Sistemi Projesi* bir süredir siyasi ve askeri boyutlarıyla uluslararası gündemi işgal etmeyi sürdürmektedir. İlk olarak, Ankara'nın Çin HQ-9 sistemine öncelik verdiğini açıklaması Kuzey Atlantik İttifakı çevrelerinde kuşku ve endişeyle karşılanırken; kısa bir süre önce Fransız-İtalyan Eurosam konsorsiyumu ile Aster-30 sistemine ilişkin görüşmelerin başladığının açıklanması¹ konuyu başka bir boyuta taşımıştır.

Bu çalışma öncelikle Ankara'nın genel olarak savunma modernizasyonu projelerinde ve özel bir çerçevede bahse konu füze ve hava savunma sistemi projesinde nasıl karar aldığını açıklamaya çalışacaktır. Daha sonra, EDAM'ın Türkiye'ye yönelik balistik füze ve stratejik silah sistemleri tehdidinin boyutlarına ilişkin analizleri sunulmaktadır. Müteakip olarak tehdit-odaklı teknik özellikler, teknoloji transferi ve ortak üretim, teslim tarihi, NATO ile siyasi-askeri ilişkiler gibi temel kriterler ve parametreler bağlamında *Uzun Menzilli Bölge Hava ve Füze Savunma Sistemi Projesi* kapsamında değerlendirilen ABD Patriot PAC-3, Avrupa Aster-30 Block-1 ve Çin HQ-9 sistemlerinin karşılaştırmalı analizi yapılacaktır.

Bu rapor konuya ilişkin bugüne kadar yayımlanan analizlere iki yeni boyut getirmektedir. Öncelikle Türk basını ve hatta uzmanları tarafından balistik füze tehdidine karşı bir "sihirli formül" olarak görülen bahse konu sistemlerin Orta Menzilli Balistik Füzeler ve kitle imha harp başlıkları karşısındaki teknik eksikliklerini irdelenecek ve Türkiye'nin, *Uzun Menzilli Bölge Hava ve Füze Savunma Sistemi Projesi* başarıyla tamamlansa dahi, NATO imkân ve kabiliyetlerine neden ihtiyaç duyduğunu tehdit analizi ile birlikte sunacaktır. İkinci olarak, bugüne kadar "Ankara'nın üç teklif arasından hangisini seçeceğine" odaklanan değerlendirmelerden farklı biçimde, söz konusu projenin yapısının değiştirilerek iki ayrı sistemin (Patriot PAC-3 ve Aster-30 Block-1) aynı anda işletilmesine ilişkin alternatif bir seçenek analiz edilecektir.

---

¹ <http://www.defensenews.com/article/20140908/DEFREG01/309080026/Turkey-Talks-Eurosam-Air-Defense-Deal>, Erişim tarihi: 23 Eylül 2014.

Uzun Menzilli Bölge Hava ve Füze Savunma Sistemi Projesi: Türkiye'nin Karar Verme Kriterlerini Anlamak

Ankara'nın 2013 yılında füze ve hava savunma projesi için China Precision Machinery Import-Export Corporation (CPMIEC) ile kontrat görüşmelerine başlayıp Çin HQ-9 sisteminin ABD ve Avrupa kaynaklı tekliflerin önünde olduğunu açıklaması, NATO bağlamında Türkiye'ye yönelik "eksen değişikliği" ve güvensizlik sorularının akla gelmesine neden olmuştur². Öte yandan, konunun salt siyasa tercihlerine indirgenmesi Türkiye'nin uzun yıllardır geliştirdiği modernizasyon önceliklerinin görmezden gelinmesi anlamına gelebilir.

Başbakan Ahmet Davutoğlu, Dışişleri Bakanı olduğu dönemde Çin füze savunma sistemine ilişkin değerlendirmelerini aktarırken Türkiye'nin incelemeye konu savunma alımına ilişkin üç ana kriterini: ortak üretim, fiyat ve teslim süreci olarak açıklamıştır³. Söz konusu kriterler, Türk askeri modernizasyonu ve savunma sanayi vizyonunu uzun süredir takip eden uzmanlar için şaşırtıcı değildir.

Savunma Sanayi Müsteşarlığı (SSM) 2012 – 2016 Stratejik Planı yukarıda bahsedilen askeri modernizasyon önceliklerine ilişkin somut fikirler vermektedir. Bahse konu raporun girişinde Savunma Bakanı İsmet Yılmaz, Türkiye'nin stratejik hedefini "savunma sanayi liginde ilk 10 ülke arasına girmek" olarak açıklamış; 2016 yılı için savunma ve havacılık sanayi ihracat hedefinin 2 milyar dolara sektör cirosunun ise 8 milyar dolara yükseltilmesini somut hedef olarak koymuştur⁴. Gerçekten de son on yılda istikrarlı olarak yükselen Türkiye'nin savunma ihracatı, 2013 itibarıyla 1.4 milyar doları bulmuştur ve 2014 hedefi 1.6 milyar dolar olarak belirlenmiştir. Bu bağlamda, hâlihazırda ABD, Suudi Arabistan, Belçika ve Kazakistan'da ofisleri bulunan SSM, Afrika ve Latin Amerika pazarlarına açılma çalışmalarını sürdürmektedir⁵.

SSM Stratejik Planı, Türk savunma modernizasyonunu şekillendiren temel parametrelerini "sürdürülebilir ve rekabetçi savunma sanayi" esasına dayanarak belirlemiş; bu çerçevede "teknolojik üstünlük kazandıracak platform ve sistemlerin yurtiçinde geliştirilmesine yönelik

2 Richard, Outzen., *Turkey's Commitment to NATO: Not Yet Grounds for Divorce*, Washington Institute for Near East Policy, Research Notes No: 19, Haziran 2014.

3 <http://www.sabah.com.tr/Gundem/2014/02/02/cin-fuzeleri-alinacak-mi>, Erişim tarihi: 23 Eylül 2014.

4 Savunma Sanayi Müsteşarlığı 2012 – 2016 Stratejik Planı, s.5

5 <http://www.defensenews.com/article/20140804/DEFREG/308040015/Turkey-Targets-1-6-Billion-Arms-Exports>, Erişim tarihi: 23 Eylül 2014.

projelerin hayata geçirilmesi” ana stratejik amaçlardan biri olarak değerlendirilmiştir⁶. Bahse konu amaca ulaşılabilmesi için, teknoloji kazanımı çalışmalarının sistematikleştirilmesi ve Türk savunma sanayinin gereksinim duyduğu teknoloji tabanının oluşturulması da yine stratejik amaçlar arasında sayılmaktadır⁷.

Tüm savunma alımlarında fiyat da Ankara açısından son derece önemli bir husustur. Türkiye’nin savunma harcamaları 13 – 15 milyar dolar bandında değişmektedir⁸. Ukrayna’daki kriz, düşük savunma bütçelerinin ülkelerin milli güvenlikleri açısından nasıl bir felakete sonuçlanabileceğini gösteren en önemli örneklerden biridir. Son yıllar itibarıyla Kiev’in savunma bütçesi 2 – 2,5 milyar dolar arasındadır ve 2006 – 2011 savunma programı finanse edilemeyerek başarısız olmuştur⁹. Bu nedenle, Rus müdahalesi ve Kırım’ın ilhaki öncesinde Ukrayna Silahlı Kuvvetlerinin toplam ana muharebe tankı envanterinin yarısından fazlası kaynak sıkıntısı nedeniyle depo-seviyesinde bekletilmek durumunda kalmıştır¹⁰.

Türkiye, Orta Doğu ile doğrudan sınırları olan tek NATO üyesi ülkedir ve iki Orta Doğu komşusunda hâlihazırda iç savaş durumu devam etmektedir. Ayrıca, bu rapor tarafından ayrıntılı olarak analiz edileceği üzere, stratejik silah sistemlerinin yayılması Ankara açısından ciddi bir milli güvenlik tehdidi niteliğindedir. Belirtilenlere ek olarak, Türk Dış Politikası’nın son dönemde geliştirdiği iddialı söylem ve perspektifin, özellikle Türkiye’nin riskli güvenlik çevresi dikkate alındığında, üstün ve operatif bir askeri kapasite ile desteklenmesi zaruridir. Tüm bu anılan parametreler, Ankara’nın savunma bütçesi ve milli hedefleri arasında bir fark doğmasına neden olmaktadır. Daha açık bir anlatımla, yıllık 13-15 milyar dolarlık savunma harcaması, Türkiye’nin diğer milli güç unsurları da göz önünde bulundurulduğunda, etkin bir caydırıcı güç oluşturmaya yetebilirken; daha yüksek milli stratejik hedef ve konseptler ile iddialı dış politika amaçlarını gerçekleştirmek ve kötüleşen tehdit ortamına yanıt vermek için yeterli olamayabilir. Ankara’nın özellikle dış alımlar hususunda fiyat kriterini incelemesi sözü edilen çerçeveye daha iyi anlaşılabilir. Bu noktada, dış alım ve ortak üretim çalışmalarından elde edilecek indirimlerin, AR-GE çalışmaları için de kaynak teşkil edeceği unutulmamalıdır.

Son olarak, Türk yetkililer tarafından öncelikli kriter olduğu belirtilen teslim tarihi, Türkiye’nin özellikle Orta Doğu’da hızla kötüleşen güvenlik çevresi ve bu bölgede stratejik

6 Savunma Sanayi Müsteşarlığı 2012 – 2016 Stratejik Planı, s.12.

7 Ibid.

8 Ibid. ss.24-25.

9 IISS, *Military Balance 2014*, Routledge, Londra, 2014, s.194.

10 Ibid. s.195.

silahların kullanımı ile doğrudan ilintilidir. 1991 Körfez Savaşı (hatta daha öncesinde İran – Irak Savaşı) ile başlayan bu trend, son olarak Aralık 2012 – Mart 2013 döneminde Baas rejimi tarafından iç savaş sırasında balistik füzelerin ve Ağustos 2013’te taktik düzeyde kimyasal silahların kullanımı ile Türkiye’nin milli güvenliği açısından somut bir tehdit olmayı sürdürmektedir.

Bu bağlamda, iç savaş koşullarında balistik füze ve roket envanterinin önemli bir bölümünü kullanmış olan Baas rejiminin dahi –iç savaştan iktidarını koruyarak çıkması halinde– bahse konu envanterini hızla yenileyebileceğine ilişkin analizler mevcuttur. Ayrıca, Esad güçlerinin füze ve roket harekâtlarını savaş ortamında icra etmesi, tatbikatlar ile elde edilmesi mümkün olmayan bir deneyim kazanmalarına yol açmıştır¹¹. İran – Irak Savaşı’nın Saddam güçlerinin balistik füze yetenekleri ve tecrübesinde neden olduğu ivme¹² Suriye Baas rejiminin hayatta kalması durumunda oluşturabileceği tehdidin boyutlarına bir örnek teşkil etmesi bakımından önemlidir. Bu noktada, Suriye’nin Scud füzelerinin bir füze tugayının envanterinde olduğu ve ilgili tugayın, standart askeri doktrinlere pek uymayan bir biçimde, iç savaşta aktif faaliyet gösteren ve kimyasal saldırılardan da sorumlu olan rejimin mezhep esasına göre teşkil edilmiş elit 4. Zırhlı Tümen’inin emrinde olduğu da vurgulanmalıdır¹³.

Belirtilenlere ek olarak, 2014 Ağustos itibariyle Hollanda’nın Türkiye’ye konuşlandırdığı Patriot bataryalarını geri çekme kararı¹⁴ Ankara’nın NATO yeteneklerine kriz durumunda güvenilebileceğini ancak uzun erimli bir çözüm olarak hızla kendi envanterini oluşturması gerektiğini ortaya koymaktadır. Zira Türk Dışişleri, açık bir ifadeyle Suriye kaynaklı balistik füze tehdidinin devam ettiğini vurgulamıştır¹⁵. Dolayısıyla “devam eden” bir tehdit karşısında teslim tarihinin belirleyici bir kriter olarak ön plana çıkması anlaşılabilir bir durumdur.

Risk ve Tehdit Analizi: Stratejik Silah Sistemlerinin Yayılması ve Konvansiyonel Üstünlüklere Yönelik Meydan Okuma

Özellikle son on yıllık dönemde sürdürülen savunma modernizasyonu sonucunda, Türkiye Cumhuriyeti, ülke jeopolitiğini oluşturan yakın bölgelerde ve özellikle Orta Doğu’da askeri stratejik denge bağlamında önemli bir konvansiyonel üstünlüğe sahiptir. Adalet ve Kalkınma

11 Uzi Rubin, *Rocket and Missiles in Syria’s Civil War*, (presentation), Rubincon Ltd., June 2013.

[https://www.rusi.org/downloads/assets/Rubin_Part_Three_\[Compatibility_Mode\].pdf](https://www.rusi.org/downloads/assets/Rubin_Part_Three_[Compatibility_Mode].pdf), Erişim tarihi: 19 Ağustos 2014.

12 William Rosenau, *Special Operations Forces and Elusive Enemy Ground Targets*, RAND Corporation, Santa Monica, 2001, ss. 30-31.

13 IISS, *Military Balance 2014*, Routledge, Londra, 2014, s.344.

14 <http://www.hurriyet.com.tr/dunya/27076171.asp>, Erişim tarihi: 22 Eylül 2014.

15 <http://www.sabah.com.tr/Gundem/2014/08/26/disislerinden-patriot-aciklamasi#>, Erişim tarihi: 22 Eylül 2014.

Partisi hükümetleri döneminde gözlemlenen Türk savunma ekonomisi ve sanayisindeki ivme, Türk Silahlı Kuvvetlerinin muharip imkân ve kabiliyetlerinin geliştirilmesi hususunda başarılı modernizasyon projelerinin hayata geçirilmesini ve var olanların sürdürülmesini mümkün kılmıştır.

Bu bağlamda, Türkiye, Müşterek Taarruz Uçağı (*Joint Strike Fighter / F-35*) projesinin Sistem Geliştirme ve Gösterim Evresi'nde 3. seviye ortak olarak yer almaktadır. Bu çerçevede, 100 adet konvansiyonel iniş ve kalkış yapabilen (*CTOL*) F-35A savaş uçağı Türk Hava Kuvvetleri envanterine kazandırılacaktır¹⁶. Ankara, Türk Hava Kuvvetlerinin yeteneklerini geliştirmeyi sürdürmektedir ve bu çerçevede son olarak AIM-120C-7 füzeleri alımıyla havadan-havaya muharebe imkân ve kabiliyetinin yükseltilmesi hedeflenmektedir¹⁷. Kara Kuvvetleri modernizasyonunda özellikle kara havacılık yeteneklerinin geliştirilmesine yönelik projeler dikkat çekmektedir. Bu çerçevede Ankara, 100'ün üzerinde Sikorsky genel maksat helikopteri¹⁸ ve 6 adet CH-47F Chinook yük helikopteri almaktadır¹⁹. Söz konusu alımlar Kara Kuvvetleri ve Jandarma unsurlarının uçar birlik harekâtı kapasitesini önemli ölçüde destekleyecektir. Ayrıca ASELSAN – TAI – Agusta Westland ortak üretimi olan T-129 ATAK taarruz helikopterleri²⁰ Silahlı Kuvvetlerin yakın hava desteğı imkân ve kabiliyetlerini büyük ölçüde artıracaktır. Yine Kara Kuvvetleri bünyesinde envantere girecek olan Altay ana muharebe tankı ve bir süredir kullanımda olan Fırtına obüsleri Türk savunma sanayinin geldiğı konumu göstermesi bakımından önem arz etmektedir. Deniz Kuvvetlerindeki gelişim de bahse konu başarılı modernizasyon çalışmalarını yansıtır niteliktedir. Değışen Doğı Akdeniz enerji jeopolitiğı de dikkate alınarak sürdürülen donanma modernizasyonu kapsamında dikkat çekici bir adım, güç projeksiyonu hedefiyle “uçak gemisi alternatifi” olarak tanımlanan ve tabur seviyesinde bir birliğı, zırhlı araçları ve döner-kanatlı unsurları taşıyabilen, *Juan-Carlos-1 sınıfı* havuzlu çıkarma gemisi projesidir²¹. Buna ek olarak ilk milli korvet Milgem Projesi TCG Heybeliada ve TCG Büyükkada'nın 2011 ve 2013 yıllarında hizmete girmesiyle devam etmekte ve bir prestij kaynağı olmayı sürdürmektedir. Son olarak, TF-2000 hava savunma fırkateyni projesi, hem Deniz Kuvvetlerinin hava

16 Savunma Sanayi Müsteşarlığı, Müşterek Taarruz Uçağı Projesi,

<http://www.ssm.gov.tr/anasayfa/projeler/Sayfalar/proje.aspx?projeID=94>, Erişim tarihi: 18 Eylül 2014.

17 http://turkey.setimes.com/en_GB/articles/ses/articles/features/departments/world/2014/09/17/feature-01, Erişim tarihi: 21 Eylül 2014.

18 <http://www.defensenews.com/article/20140221/DEFREG01/302210022/Turkey-Sikorsky-Sign-3-5-Billion-Helicopter-Deal>, Erişim tarihi: 21 Eylül 2014.

19 IISS, *Military Balance: 2014*, Routledge, Londra, 2014 s. 159.

20 Savunma Sanayi Müsteşarlığı, ATAK Helikopteri Projesi,

<http://www.ssm.gov.tr/anasayfa/projeler/Sayfalar/proje.aspx?projeID=87>, Erişim tarihi: 21 Eylül 2014.

21 Micha'el Tanchum, “Turkey's New Carrier Alters Eastern Mediterranean Energy and Security Calculus”, *The Jerusalem Post*, 4 Şubat 2014.

savunma imkân ve kabiliyetlerini desteklemesi, hem de Milgem projesinden elde edilen birikimin gelişmiş bir savunma sanayi atılımı için kullanılması bağlamında önem arz etmektedir²².

Bununla birlikte 1. Körfez Savaşı sırasında Saddam Hüseyin'in balistik füze ve kitle imha silahları karşısında NATO füze savunma kabiliyetine ihtiyaç duyan Ankara, aradan yaklaşık 20 yıl geçmesine karşın Suriye İç Savaşı ve Esad rejiminin stratejik silah sistemleri dolayısıyla yine NATO füze savunma unsurlarının ülke topraklarında konuşlandırılmasını talep etmek zorunda kalmıştır. Daha açık bir ifadeyle, 2014 yılı Türkiye'sinin balistik füze savunma kapasitesi, gelişen önleyici harekât ve caydırıcılık yetenekleri dışında, 1991 Türkiye'sinden farklı değildir.

Bu durum, yukarıda aktarılan Türkiye'nin konvansiyonel üstünlüklerini, özellikle stratejik silahların on yıllardır yayıldığı Orta Doğu bölgesi bağlamında, önemli ölçüde akamete uğrattır niteliktedir. Zira stratejik silah sistemleri, savaş durumunda tırmandırma ve caydırıcılık fonksiyonlarının icra edilmesi ve çatışmanın temel parametrelerinin kontrol edilmesi hususunda kritiktir²³. Söz konusu tartışmanın somut yansımalarını İran – Irak Savaşı ile Esad rejimi tarafından balistik füzelerin ve kimyasal silahların ülke toprakları içinde Suriye vatandaşlarına karşı kullanıldığı Suriye İç Savaşı örneğinde görmek mümkündür. Yine 1991'den bu yana Orta Doğu'da yer alan Irak ve Suriye kaynaklı krizlerde Türkiye'nin, askeri üstünlüklerine karşın, stratejik silah sistemleri karşısında NATO füze savunma sistemlerini ısrarla talep etmesi de bu bağlamda dikkate alınması gereken bir husustur.

Belirtilenlere ek olarak, küresel güvenlik denklemi de füze savunmasının giderek ön plana çıktığını göstermektedir. 2000'li yılların başında ABD'nin 1972 tarihli Anti-Balistik Füze Antlaşmasından çekilmesi, NATO'nun yürüttüğü füze kalkanı projesi ve Rusya Federasyonu, Çin Halk Cumhuriyeti gibi güç odaklarının söz konusu askeri yeteneklere önemli yatırımlar yapması, gelecek yıllarda füze savunmasının giderek daha kritik hale geleceğini göstermektedir.

Bu nedenlerden ötürü Ankara, stratejik silah sistemleri karşısında savunmasını güçlendirmek amacıyla son 10 yılda 3 önemli adım atmıştır. İlk olarak, 2002 yılında *Türk Silahlı Kuvvetleri Hava Konsepti*, *Hava ve Füze Savunma Konsepti* ile değiştirilmiş ve Hava Kuvvetleri füze

²² Deniz Kuvvetleri Komutanı Oramiral Bülent Bostanoğlu'nun konuşması,

http://www.dzkk.tsk.tr/denizweb/turkce/guncel/guncel_detay.php?id=83, 27 Eylül 2013, Erişim tarihi: 18 Ağustos 2014.

²³ W. Andrew Terril, *Escalation and Intra-war Deterrence during Limited Wars in the Middle East*, The U.S.

Army Strategic Studies Institute, Carlisle Barracks-Pennsylvania, 2009, ss. 4-17.

savunmasının sevk ve idaresi ile görevli kılınmıştır²⁴. İkinci olarak, Savunma Sanayi Müsteşarlığı *Uzun Menzilli Bölge Hava ve Füze Savunma Sistemi Projesi*'ni başlatmıştır ve sözleşme görüşmelerini sürdürmektedir. Son olarak, 2014 Ağustos'unda, Yüksek Askeri Şura sonucunda Hava Kuvvetleri Komutanlığı bünyesinde *Muharip Hava ve Füze Savunma Komutanlığı* kurulmuş; ilgili komutanlığa bağlı olarak Eskişehir'de *Hava Savunma Komutanlığı* füze savunmasını da yönetmek üzere teşkil edilmiştir²⁵.

Türkiye'ye Yönelik Stratejik Silah Sistemleri Kaynaklı Risk ve Tehdit Analizi

Türkiye'nin askeri stratejik denge hesaplamalarında önemli bir yer tutan Yunanistan tehdit edici boyutta balistik füze yeteneklerinden yoksundur. Envanterinde sadece *ATACMS* taktik balistik füze sistemleri bulunan Atina daha uzun menzilli karadan karaya balistik füzelere ya da kitle imha harp başlıklarına sahip değildir²⁶.

Rusya Federasyonu'nun stratejik silah sistemleri ise Türkiye açısından daha karmaşık bir yapı arz etmektedir. Rusya, Orta Menzilli Nükleer Kuvvetler Antlaşması (*INF Treaty*) dolayısıyla, teorik olarak, 5,500 km menzil ve ötesi kıtalararası balistik füzeler ile 500km'den daha düşük menzilli taktik ve kısa menzilli balistik füzelere sahiptir. Moskova'nın kıtalararası balistik füze envanteri ve stratejik-nükleer harp başlıkları Rusya Federasyonu'nun küresel güç denklemini ile ilintilidir. Bahse konu envanter Türk – Rus askeri dengesinde birincil bir rol oynamamakta, bir NATO üyesi olarak Ankara'nın ilgi alanına girmektedir. Öte yandan, bahse konu silah sistemleri bağlamında üç hususun Türkiye için önemli olduğu söylenebilir. İlk olarak, 2013 yılı itibariyle Moskova, Ermenistan topraklarında Türkiye'ye yakın Gümrü bölgesine SS-26 İskender füzeleri konuşlandırmıştır²⁷. İskender füzesi yaklaşık 400km menzile sahiptir ve 480-700kg arası konvansiyonel harp başlığı taşıyabilir. Daha da önemlisi, bahse konu füze, balistik füze savunma sistemlerini yanıltmak üzere tasarlanmıştır²⁸. Ayrıca, uygun modifikasyonlar ile SS-26 İskender nükleer harp başlığı da taşıyabilir. EDAM askeri analizi, Gümrü'ye yerleştirilen İskender füzelerinin ilk etapta Van bölgesi ve Erzurum'un batısı ile Doğu Karadeniz'e yönelik tehdit oluşturduğunu değerlendirmektedir. İkinci olarak, Rusya Federasyonu'nun Orta Menzilli Nükleer Kuvvetler Antlaşması'nı ihlal ettiğine dair uluslararası toplumda oluşan endişeler Ankara için önem arz etmektedir. Bahse konu

24 IHS Jane's, *World Air Forces: Turkey*, July 2, 2012. s. 3.

25 Hava Kuvvetleri Komutanlığı, <http://www.hvkk.tsk.tr/TR/HaberDetay.aspx?IcerikID=6348&ID=93>, Erişim tarihi: 22 Eylül 2014.

26 IISS, *Military Balance 2014*, Routledge, Londra, 2014, ss.103-104.

27 <http://missilethreat.com/russia-deploys-advanced-missiles-to-armenia/>, Erişim tarihi: 22 Eylül 2014.

28 <http://missilethreat.com/missiles/iskander-ss-26/?country=russia#russia>, Erişim tarihi: 22 Eylül 2014.

endişeler özellikle SS-26 İskender balistik füze menziline 600-700km arasına çıkarılmasına yönelik çalışmalara ve R-500 seyir füzesine ilişkindir²⁹. Özellikle Kırım'ın Rusya Federasyonu'na ilhakını müteakip bu yarımadaya yerleştirilecek İskender füzeleri, Orta Menzilli Nükleer Kuvvetler Antlaşması'nı ihlali halinde, teorik olarak Başkent Ankara'yı ve İstanbul'u tehdit edebilir. Söz konusu ihlalin gerçek olması ve füzelerin hâlihazırda yerleştirildikleri Ermenistan'da kalmaları durumunda ise, Diyarbakır ve Malatya gibi askeri ve idari olarak önem arz eden bölgeler ve Ermenistan-Gürcistan sınırından sorumlu olan 3. Ordu'nun karargahı da dâhil olmak üzere sorumluluk bölgesinin tamamı menzil dâhilinde kalacaktır. Son olarak, Rus stratejik düşüncesi ve askeri doktrininin³⁰ nükleer silahları salt caydırıcılık bazında ya da kitle imha silahlarına karşı bir misilleme aracı olarak görmeyip; aynı zamanda beka-tehdidi algılanan konvansiyonel çatışmalarda da kullanabileceğini değerlendirmesi problematik bir durumdur. Bu husus, özellikle Rus askeri modernizasyonunda taktik nükleer silahların ve atış vasıtalarının önemini koruması; hatta NATO'nun gelişen balistik füze savunma yeteneklerine bir karşılık olarak mütalaa edilmesiyle de doğrudan ilişkilidir³¹.

Rusya faktörüne karşın, pratikte Türkiye'ye yönelik balistik füze tehdidi ağırlıklı olarak Orta Doğu kaynaklıdır. Bu bağlamda, Suriye Baas rejiminin elinde bulunan taktik ve kısa menzilli balistik füzeler ile İran envanterindeki taktik, kısa menzilli ve orta menzilli balistik füzeler temel risk ve tehdit faktörlerini teşkil etmektedir. Saddam Hüseyin döneminde stratejik silahlar hususunda önemli bir tehdit olan Irak ise 2003 sonrası bölge için tehdit oluşturabilecek durumda değildir.

Orta Doğu aynı zamanda Scud füzelerinin gerçek savaş koşullarında kullanıldığı ilk bölge olma özelliğini taşımaktadır. 1973 Yom Kippur Savaşı sırasında Mısır Silahlı Kuvvetleri tarafından kullanılan bu füzeler, savaşın bir yıl ardından 1974 yılında Sovyetler Birliği tarafından Suriye'ye de teslim edilmeye başlanmıştır³². Mevcut iç savaş koşullarında Suriye füze kuvvetlerine ilişkin sağlıklı veri elde etmek güç olsa da, Baas diktatörlüğünün elinde menzilleri 120km'den 700km'ye değişen farklı balistik füze sistemleri bulunmaktadır. Bunların arasında yaklaşık 120km menzilli SS-21 ve İran yapımı Fatih-110'un Suriye

29 Nikolai, Sokov ve Miles, A. Pomper. "Is Russia Violating the INF Treaty?", *The National Interest*, 11 Şubat 2014.

30 Rusya Federasyonu Askeri Doktrini, 2010, İngilizce metin için bkz:

http://carnegieendowment.org/files/2010russia_military_doctrine.pdf, Erişim tarihi: 22 Eylül 2014.

31 Rus taktik (Rus doktrini çerçevesinde "non-strategic") nükleer silahlar konusunda ayrıntılı bir çalışma için bkz: Amy, F. Woolf, *Nonstrategic Nuclear Weapons*, Congressional Research Service, 2014.

32 W. Andrew Terril, *Escalation and Intra-war Deterrence during Limited Wars in the Middle East*, The U.S. Army Strategic Studies Institute, Carlisle Barracks-Pennsylvania, 2009, ss. 44-50.

versiyonu olan yaklaşık 250km menzilli M-600 sistemleri³³ Türkiye'nin sınır bölgeleri için (*Adana, Gaziantep, Şanlıurfa*) tehdit oluşturmaktadır ve kimyasal harp başlığı taşıma kapasitesine sahiptirler. Daha uzun menzilli sistemlerden Scud-B 300km menzile sahiptir ve yaklaşık 1 tonluk konvansiyonel harp başlığı ve kitle imha harp başlıkları taşıyabilmektedir³⁴. Söz konusu füzenin rejimin Halep'teki üslerinden fırlatıldığı bir senaryoda Adana, Mersin, Gaziantep, Şanlıurfa gibi önemli merkezlerin tümü menzil dâhilinde kalırken, Kayseri, Diyarbakır, Malatya gibi illerin bir bölümü hedef olabilir. Suriye'nin elindeki Scud-tabanlı bir diğer sistem yaklaşık 500kg ağırlığındaki konvansiyonel harp başlığı ile 600km menzilli, kitle imha harp başlığı taşıma yeteneğine de sahip Scud-C füzesidir³⁵. Bu füze Baas rejimine önemli bir stratejik avantaj sağlamaktadır. Başkent Şam'dan ateşlense dahi Adana'nın tamamını hedef alabilecek olan Scud-C, Halep'ten fırlatıldığı bir senaryoda başkent Ankara'yı vurabilecek menzile sahiptir. Son olarak, 2000 ve 2005 yılında Suriye'nin yaptığı testlerle Baas rejiminin envanterinde bulunduğu anlaşılan Kuzey Kore menşeli Scud-D sistemi 700km menzili ve kitle imha harp başlığı taşıyabilmesi ile ön plana çıkmaktadır³⁶.

Scud-D, teknik özellikleri ile de Scud B ve C modellerinden farklılık arz etmektedir. Öncelikle, Scud-D 700km menzili ile kısa menzilli balistik füze kategorisinde gelişmiş bir yere sahiptir. Ayrıca, Scud B ve C modellerinde harp başlığı füze gövdesinden ayrılmaz iken; Scud-D'de ayrılabilen bir harp başlığı bulunmaktadır. Daha önemlisi, son yıllarda Suriye – Kuzey Kore askeri işbirliği sonucu, ayrılan harp başlığının atmosfere tekrar girdiğinde manevra yapmasına ve planlanan uçuş yörüngesini değiştirme kabiliyeti kazanmasına yönelik modernizasyon çalışmaları yapılmaktadır³⁷. Söz konusu modernizasyon, Scud-D harp başlığının füze savunma sistemleri karşısındaki şansını yükseltecektir.

Bununla birlikte, Scud-D Baas diktatörlüğünün stratejik silah sistemleri envanterinde sınırlı bir yer tutmaktadır; ayrıca, 600-700 km arasında olan menzilin üst sınıra çıkarılması için konvansiyonel harp başlığının 350-450 kg seviyesine kadar düşürülmesi gerekmektedir³⁸. Böyle bir modifikasyon harp başlığının tahrip gücü üzerinde olumsuz bir etkiye neden olacaktır. Öte yandan söz konusu teknik özellikler Scud-D sisteminin gerçek bir stratejik silah olarak kitle imha harp başlıkları ile kullanılması seçeneğinin ağır basmasına neden olabilir. Nitekim 2005 yılında Baas rejimi tarafından icra edilen testlerde 2 Scud-D füzesinin kitle

33 IHS Jane's, *Strategic Weapons Systems: Syria*, 2012, s.3.

34 Ibid.

35 Ibid.

36 Missile Threat, Scud-D Variant, <http://missilethreat.com/missiles/scud-d-variant-hwasong-7/?country=syria#syria>, Erişim tarihi: 21 Eylül 2014.

37 IHS Jane's, *Strategic Weapons Systems: Syria*, 2012, s.6.

38 Ibid. s.4.

imha harp başlıkları taşıma görevleri için uygun olan “alçak irtifada infilak” (*airburst*) modunda denendiği bilinmektedir³⁹.

Tahran’ın stratejik silah sistemleri ise Suriye’den çok daha gelişmiş bir profil arz etmektedir. İran envanterinde bulunan füze sistemleri arasında 300 km altında menzile sahip olan Fatih-110 gibi sistemler, salvo bombardımanı şeklinde sınır bölgelerinde etkin olabilir. Scud-B modifikasyonu olan Şahab-1 (*1 ton civarında konvansiyonel harp başlığı ile 300km operasyonel menzil*) ve Scud-C modifikasyonu Şahab-2 (*730kg civarında konvansiyonel harp başlığı ile 500km operasyonel menzil*)⁴⁰ balistik füzeleri, sınır bölgelerinden fırlatıldıkları bir senaryoda Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgeleri ile Doğu Karadeniz’e ulaşabilecek bir menzile sahiptir ve kitle imha harp başlıkları taşıyabilirler.

İran kaynaklı balistik füze tehdidi ise esas olarak orta menzilli sistemlerden kaynaklanmaktadır. Bu bağlamda, 1,300 km menzilli Şahab-3⁴¹ ve Şahab-3 modifikasyonu olan 1,600 km menzilli Kadir-1⁴² füzeleri başkent Ankara da dahi olmak üzere Türkiye’nin yarısına erişebilirler ya da başkent Tahran’dan fırlatılsalar dahi İncirlik Üssü’nü vurabilirler. Türkiye’nin jeopolitik derinliğini ve konvansiyonel askeri üstünlüklerini tehdit eden söz konusu silah sistemleri, kitle imha harp başlıkları taşıyabilmektedir. Bu bağlamda Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı’nın Kasım 2011 tarihli raporu, Şahab-3 testlerindeki alçak irtifada infilak ve bu testin nükleer programla ilişkisine dikkat çekmektedir⁴³. Son olarak, İran füze envanteri açısından önemli bir aşamayı ifade eden Sejil-2 füzelerinden söz edilebilir. İlk kez 2009 yılında denenilen Sejil-2 füzesi, 2,000km’yi aşan menzili ile tüm Türkiye’de herhangi bir yeri hedef alabilir, hatta hareketli lançerlerin konuşlandırılma seçeneklerine bağlı olarak Hindistan’ı ya da Mısır’ı dahi vurabilir. Daha da önemlisi, İran’ın diğer orta menzilli füzelerinden farklı olarak katı yakıtlı olan Sejil-2 bu özelliği dolayısıyla daha az personele ihtiyaç duymaktadır ve fırlatma zamanını büyük ölçüde kısaltarak stratejik sürpriz faktörünü güçlendirmektedir⁴⁴.

Hemen tüm füze sistemlerine ilişkin harp başlığı seçeneklerinde ifade edildiği üzere, kitle imha silahları balistik füze tehdidi ile paralel gelişen ve Türkiye açısından tehdit oluşturan bir

39 Anthony, Cordesman. *Syrian Weapons of Mass Destruction*, CSIS, Washington D.C. s.7.

40 Anthony, Cordesman ve Bryan, Gold. *Gulf Military Balance Volume II: The Missile and Nuclear Dimensions*, CSIS, Washington D.C., 2013, s. 17.

41 Ibid. s.26.

42 John Chipman. *IISS Strategic Dossier, Iran’s Ballistic Missile Capabilities: A Net Assessment*, 2010, s.1.

43 IAEA, *Implementation of the NPT Safeguards Agreement and Relevant Provisions of Security Council Resolutions in the Islamic Republic of Iran*, Derestricted 18 November 2011.

44 Robert, J. Reardon. *Containing Iran: Strategies for Addressing the Iranian Nuclear Challenge*, RAND Corporation, Santa Monica, 2012, ss.41-42.

diğer konudur. Suriye'nin kimyasal silahları yok edilmiş görünse de, Baas rejimi tarafından envanter dökümünün eksik yapıldığına ve çok tehlikeli VX de dahil olmak üzere kimyasal silahların %20'sinin yok edilmemiş olabileceğine ilişkin bazı analizler mevcuttur⁴⁵. Ayrıca, kimyasal silahlar tam olarak imha edilmiş olsa dahi, Baas diktatörlüğünün biyolojik silah programına ve balistik füzelerine dokunulmamış; daha açık bir anlatımla Irak'a ilişkin alınan BMGK 687 sayılı kararının bir benzeri Suriye'de uygulanmamıştır.

İran'ın elinde kitle imha silahları bulunup bulunmadığına ilişkin kesin bilgi olmasa da, biyolojik ve kimyasal silahlar elde edebilecek gerekli altyapıya sahip olduğu tahmin edilmektedir⁴⁶. Ayrıca, Haşimi Rafsancani'nin sözleri ile kimyasal ve biyolojik silahların “fakirlerin atom bombası” olarak nitelendirilmesi İran stratejik kültürünün kitle imha silahlarına ilişkin görüşlerini yansıtan önemli bir emaredir⁴⁷.

Özetle, Türkiye'nin geçmişte olduğu gibi 2020'li yıllarda da Orta Doğu kaynaklı stratejik silah sistemlerinin yayılması gibi bir risk ve tehdit faktörü ile karşı karşıya bulunacağı görülmektedir. Özellikle balistik füzelerin kitle imha silahları için atış vasıtaları (*delivery means*) olarak kullanılması durumu daha da ciddi kılmaktadır.

Orta Menzilli Balistik Füzeler ve Kitle İmha Harp Başlıkları Sorunu: NATO Yeteneklerine Duyulan İhtiyacın Anlaşılması

Bu noktada, *Uzun Menzilli Bölge Hava ve Füze Savunma Sistemi Projesi* kapsamında değerlendirilmekte olan hiçbir sistemin orta menzilli balistik füzeler (*1,000 – 3,000 km arası menzile sahip balistik füzeler*) karşısında istenilen etkinliği gösterebilecek imkân ve kabiliyete sahip olmadığı vurgulanmalıdır. Örneğin, Eurosam konsorsiyumunun önerdiği Aster-30 Block-1 sisteminin 600 km menzile kadar olan kısa menzilli ve taktik balistik füzeleri havada imha etme yeteneğine sahip olduğu bildirilmektedir⁴⁸. Benzer şekilde, ABD Füze Savunma Ajansı, önerilen Patriot PAC-3 sistemini kısa menzilli balistik füzelere karşı etkin bir silah

45 Dany Shoham, “Has Syria’s Chemical Weapons Arsenal Truly be Dismantled”, *Besa Center Perspectives Paper*: 252, June 29, 2014.

46 Dany Shoham, “Has Syria’s Chemical Weapons Arsenal Truly be Dismantled”, *Besa Center Perspectives Paper*: 252, June 29, 2014, s.14.

47 United Kingdom General Rapporteur Lord Lyell, *Chemical and Biological Weapons: Poor Man’s Atomic Bomb*, North Atlantic Assembly General Secretariat, AN:253 / STC (96)8, 1996.

48 MBDA yetkilileri ile mülakat, Paris, 29 Temmuz 2014; MBDA, Press Information, Haziran 2014.

olarak tanımlanmaktadır⁴⁹. Çin sistemi de benzer bir profil sunmakla birlikte, anti-balistik füze yeteneklerine ilişkin test sonuçları diğer sistemler kadar şeffaf ve güvenilir değildir.

Yukarıda aktarılan teknik veriler ışığında, *Uzun Menzilli Hava ve Füze Savunma Projesi* hangi teklif ile sonuçlandırılırsa sonuçlandırılırsın, alınan sistemin Suriye Baas Rejimi envanterinde bulunan Scud-D füzeleri (700km) ile İran Füze Kuvvetleri envanterinde bulunan *Kıyam-1* (750km) *Kadir-1* (1,600km), *Şahab-3* (1,300km) ve katı yakıtlı *Sejil-2* (2,000km) füzelerine karşı tam anlamıyla etkin olamayacağı değerlendirilmektedir.

Bu durum, Türkiye – Suriye askeri dengesi ve stratejik silah sistemleri bağlamında önemli bir handikap olarak değerlendirilmemelidir. Öte yandan, Türk – İran askeri dengesi ve Tahran’ın balistik füze programı için aynı şeyi söylemek mümkün değildir. Açık kaynaklardan derlenen askeri analizler, 2013 itibarıyla İran’ın elindeki temel orta menzilli balistik füzeler olan *Kadir-1* ve *Şahab-3* sayısının toplam 400’e kadar çıkabileceğini göstermektedir⁵⁰. Türkiye’nin balistik füze savunma sistemini Türk Hava Kuvvetleri bünyesinde tam olarak operasyonel hale getireceği 2020’li yıllara kadar bahse konu füze envanterinin nitel ve nicel olarak geliştirmesi de muhtemeldir. Ayrıca, daha önce aktarılan katı yakıtlı *Sejil-2* füzelerinin de 2020’li yıllarda aktif olarak ilgili İran unsurlarına dağıtımının yapılacağı tahmin edilmektedir.

Ayrıca, Türkiye’nin hava ve füze savunma projesindeki tüm sistemler balistik füzeleri atmosfere tekrar girdikleri terminal uçuş döneminde imha etme kapasitesine sahiptir. Konvansiyonel harp başlıkları için büyük sorun oluşturmayacak bu durum, kitle imha harp başlıkları söz konusu olunca problematik olabilir. Menzili 600km’den fazla olan balistik füzeler, uçuşlarının bir bölümünü (*midcourse safhasını*) atmosfer dışında (*exoatmospheric*) gerçekleştirerek terminal dönemde yeniden atmosfere girerek hedeflerine yönelirler⁵¹. Özellikle nükleer-biyolojik-kimyasal harp başlıkları taşıyan balistik füzelerin serpinti riskinin önlenmesi amacıyla atmosfer dışında imha edilmesi kritik önemdedir⁵². Ayrıca, modern füze savunma sistemlerinin temel mantığı farklı seviyelerde imha kabiliyeti olan birçok sisteme dayanarak “çok katmanlı” bir güvenlik şemsiyesi sağlamalarıdır.

Yukarıda belirtilen koşulların sağlanması için Türkiye’nin önünde iki seçenek bulunmaktadır. Milli kaynaklara dayanacak ilk seçenek, *Aster-30*, *Patriot* gibi sistemlere ek olarak; daha

49 The U.S. Missile Defense Agency, *Patriot Advanced Capability-3 Fact Sheet*, Approved for public release 15 January 2013.

50 Anthony, Cordesman ve Bryan, Gold. *Gulf Military Balance Volume II: The Missile and Nuclear Dimensions*, CSIS, Washington D.C., 2013, s.3.

51 UNIDIR / Wilton Park, *Missile Defense Deterrence and Arms Control: Contradictory Aims or Compatible Goals*, United Nations, 2002, s.6.

52 Ibid. s.10.

yüksek irtifalarda ve atmosfer dışında balistik füze imha edebilen THAAD⁵³ gibi bir sistemin de alınarak Patriot ya da Aster sistemiyle çok katmanlı biçimde entegre edilmesidir. Oldukça pahalı olan THAAD sisteminin Orta Doğu bölgesindeki müşterileri Birleşik Arap Emirlikleri ve Katar'dır. Böyle bir seçeneğin Türkiye'nin savunma bütçesi üzerindeki etkisi Katar'ın bahse konu alımıyla açıklanabilir. Ankara 4 milyar dolar olan mevcut hava ve füze savunma projesinin fiyatını indirmeye çalışırken; Katar yalnızca iki THAAD bataryası ve 96 füze için 6.5 milyar dolar ödemektedir⁵⁴. Orta menzilli balistik füzeler ve kitle imha harp başlıklarına karşı Ankara'nın ikinci seçeneği, NATO çerçevesinde Avrupa Kademeli Uyum Yaklaşımı (*European Phased Adaptive Approach*) çerçevesinde Kuzey Atlantik İttifakı'nın füze savunma yeteneklerinden yararlanmaktır.

Sonuç olarak, Ankara'nın milli güvenliği bakımından salt hâlihazırda yürütülen hava ve füze savunma projesini yeterli görmesi mümkün değildir. Bu bağlamda, NATO füze savunma yeteneklerine ya da Türkiye'nin savunma bütçesini zorlayacak sistemlere gereksinim duyulacaktır. Ayrıca, Türkiye'nin füze ve hava savunma projesinin sürekli bir modernizasyon vizyonuyla ele alması ve aynı zamanda caydırıcılık ve cezalandırma imkân ve kabiliyetleri temelinde önleyici taarruz ve misilleme kapasitesinin desteklenmesini zaruridir.

Tehdit Odaklı Parametreler: Türkiye'ye Uygun Sistemi Seçmek

Günümüzde balistik füze sistemlerinin özgün gelişim trendleri ve farklı teknik özelliklerinden ötürü aktif savunma tedbirlerinin de tehdit odaklı bir gelişim göstermesi kritik önemdedir. Türkiye'ye yönelik füze sistemleri ağırlıklı olarak Scud füze-ailesine ve daha uzun menzilli sistemler ise Kuzey Kore teknolojik altyapısına dayanmaktadır. Bu bağlamda, kitle imha silahları ve füze sistemlerinden oluşan stratejik silah sistemleri açısından Kuzey Kore – İran – Suriye ekseninin Türkiye için esas risk ve tehdit faktörlerini teşkil ettiğini söylemek mümkündür⁵⁵.

Türkiye'yi hedef alabilme kapasitesine sahip Scud-tabanlı sistemlere örnek olarak Suriye envanterinde bulunan Scud-B (*1 ton civarında konvansiyonel harp başlığı ile 300 km operasyonel menzil*), Scud-C (*500kg civarında konvansiyonel harp başlığı ile 550-600km*

⁵³ Lockheed Martin, *THAAD Fact Sheet*, <http://www.lockheedmartin.com/content/dam/lockheed/data/mfc/pc/thaad/mfc-thaad-pc.pdf>, Erişim tarihi: 24 Eylül 2014.

⁵⁴ IISS, *Military Balance 2014*, Routledge, Londra, 2014, s.304.

⁵⁵ Kuzey Kore – İran – Suriye stratejik silah sistemleri işbirliği için bkz: Paul, K. Kerr. et.al., *Iran-North Korea-Syria Ballistic Missile and Nuclear Cooperation*, Congressional Research Service, Washington D.C., 2014.

*operasyonel menzile*⁵⁶ ile İran envanterinde bulunan Şahab-1 (1 ton civarında konvansiyonel harp başlığı ile 300km operasyonel menzile) ve Şahab-2 (730kg civarında konvansiyonel harp başlığı ile 500km operasyonel menzile)⁵⁷ balistik füzeleri gösterilebilir.

Öte yandan, Suriye ve İran envanterindeki isimlendirilmelerinden dolayı Scud ve Şahab ailesinin devamı olarak anlaşılacak Scud-D ve Şahab-3 sistemleri esasen daha önceki Scud ve Şahab modellerinden farklıdır. Şahab-3, Kuzey Kore yapımı No Dong füzesinin modifikasyonu ile üretilmiştir⁵⁸. Benzer şekilde, Suriye'nin elinde bulunan Scud-D balistik füzesi de, Kuzey Kore yapımıdır.

Türkiye'nin uzun menzilli füze ve hava savunma projesinde yer alan sistemler arasında sadece Patriot ailesi Scud-tabanlı balistik füzeler ile gerçek savaş koşullarında karşılaşmıştır. Bununla birlikte, Eurosam'ın önerdiği Aster-30 Block-1 sisteminin test aşamalarında Scud füzesinin (ağırlıklı olarak Scud-B) karakteristik özelliklerini taklit eden İsrail yapımı *Black Sparrow* füzelerini kullandığını ve başarılı şekilde imha ettiği bildirilmektedir⁵⁹. Söz konusu testler, Türkiye'ye yönelik tehdit oluşturabilecek Scud-B ve Şahab-1 ile daha düşük menzilli balistik füzeler için (örn. Suriye envanterindeki SS-21 ve İran envanterindeki Fatih-110) olumlu bir referans teşkil etmektedir.

Yine de, Aster-30 serisinin Suriye modifikasyonlu Scud-C, Şahab-2 gibi Scud-C tabanlı sistemlere karşı kesin bir etkinlik sağlaması ve daha yüksek menzilli balistik füzelere karşı (örn Scud-D, Kıyam-1) yeteneklerinin geliştirilmesi amacıyla *Black Sparrow*'un üst versiyonu olan *Blue Sparrow* füzesine karşı testler icra edilmesi zaruri görünmektedir.

MBDA 2015 yılı itibarıyla 1,000km'ye kadar menzilli olan balistik füzeleri havada imha edebilecek Aster-30 Block-1 NT* (*new technology) modelini üretme çalışmalarına başlayacaktır⁶⁰. 2020'li yıllarda üretilmesi planlanan söz konusu sistem⁶¹, *Blue Sparrow* füzeleri ile testlere uygun olacaktır. Aster 30 Block-1 NT sisteminin özellikle NATO üyesi devletlere ihraç için uygun olacağı ve Aster-30 Block-1 kullanan ülkeler açısından modernizasyonun daha kolay olacağı belirtilmektedir⁶². Türkiye'nin mevcut durumda Aster-30 Block-1 sistemini seçmesi ve 2020'li yıllarda Block-1 NT modernizasyonunu da yapması halinde, Block-1 NT modelinin muhtemel *Blue Sparrow* test sonuçlarına bağlı olarak,

56 IHS Jane's, *Strategic Weapons Systems: Syria*, 2012, ss.2-3.

57 Anthony, Cordesman ve Bryan, Gold. *Gulf Military Balance Volume II: The Missile and Nuclear Dimensions*, CSIS, Washington D.C., 2013, s. 17.

58 Ibid. s.23

59 <http://aviationweek.com/defense/sampt-missile-defense-goes-three-three>, Erişim tarihi: 20 Eylül 2014.

60 MBDA yetkilileri ile mülakat, Paris, 29 Temmuz 2014.

61 Ibid.

62 Ibid.

1,000km'ye kadar balistik füze tehdidine etkin bir yanıt verebileceği değerlendirilmektedir. Daha da önemlisi, Scud-tabanlı sistemlerden tehdit algılayan; aynı zamanda doğrudan satışa hazır sistemlerin alımı yerine teknoloji transferi ve ortak üretim seçeneklerini ön planda tutan Ankara için Aster-30 Block-1 sisteminin geliştirilmesi ve ileri testleri Savunma Sanayi stratejik planına uygun önemli işbirliği fırsatları da sunabilir. Böyle bir gelişme Suriye İç Savaşının sonucundan bağımsız olarak, mevcut Suriye balistik füze envanterinin tamamına mukabele edebilecek ve tüm Suriye sistemlerine karşı yeterli olacaktır. Öte yandan, orta menzilli balistik füze sorununu inceleyen bölümde vurgulandığı üzere, Türkiye'nin hâlihazırda değerlendirdiği hiçbir sistem İran'ın menzili 2,000km'ye varan balistik füze modernizasyonu hedefleri karşısında gerekli güvenliği sağlamaya muktedir değildir.

Son olarak, “tehdit odaklı parametreler” ışığında Çin HQ-9 sisteminin Patriot ailesi gibi gerçek savaş koşullarında denenmemiş olması; aynı zamanda test sonuçlarının da diğer sistemlere kıyasla yeterince şeffaf olmaması dolayısıyla kimi çekincelere neden olabileceği mütalaa edilmektedir. Bu noktada, Çin Devleti ve haber ajansı Xinhua 2010 yılından bu yana füze imha testlerine ilişkin sınırlı bilgi vermektedir. Söz konusu testler esnasında hangi sistemin kullanıldığı ya da ne tip hedeflerin imha edildiğine ilişkin veriler oldukça sınırlıdır⁶³. Ayrıca, Çin'in milli savunma öncelikleri dikkate alındığında, HQ-9 sisteminin Türkiye'nin tehdit algılamalarına paralel bir gelişme göstermesi beklenmemelidir.

Daha da önemlisi, HQ-9 sisteminin ihraç ve envanter karnesi Patriot ve hatta Aster füze aileleri ile kıyaslanmayacak düzeydedir. 2014 itibariyle tüm Asya Kıtası'nda HQ-9 sistemi yalnızca Çin Halk Cumhuriyeti tarafından kullanılmaktadır⁶⁴. Kimi açık askeri kaynaklar Kuzey Kore Hava Savunma Komutanlığının da HQ-9 kullandığını belirtse de⁶⁵ EDAM askeri analizi sözü edilen sistemin Pyongyang tarafından S-300 ve HQ-9 teknolojileri kullanılarak üretilen hibrid KN-06'ya tekabül ettiğini mütalaa etmektedir. Türkiye'nin dışında Tayland ve Pakistan'ın söz konusu sisteme ilgi gösterdiği bilinmektedir. Burma ise HQ ailesinin orta menzilli hava savunma sistemi olan HQ-12 alımı yapmaktadır. Daha açık bir anlatımla, HQ-9 dünyada yaygın bir sistem değildir. Buna ek olarak, Çin dahi kendi hava savunması için Rus sistemlerine gereksinim duymaktadır ve S-300 ailesinin çeşitli versiyonlarını kullanmaktadır⁶⁶. Son olarak Pekin, gelişmiş Rus S-400 hava ve füze savunma

63 A. Vinod, Kumar. “Impressions on China's Second Missile Interceptor Test”, *IDSA Comment*, 22 Şubat 2013.

64 IISS, *Military Balance 2014*, Routledge, Londra, 2014.

65 IHS Jane's, *Jane's Land-Based Air Defence: HQ-9 / FT-2000*, Mayıs 2013.

66 IHS' Jane's, *Jane's Land-Based Air Defence: S-300P*, Şubat 2013.

sistemlerini ithal etme çalışmalarını sonuçlandırmak üzeredir⁶⁷. Dolayısıyla Çin'in kendi hava ve füze savunması için yabancı sistemlere ihtiyaç duyması HQ-9'un güvenilirliğinin sorgulanmasına yol açmaktadır.

Özetle, tehdit-odaklılık bağlamında Patriot sisteminin Orta Doğu'da gerçek savaş koşullarında denenmiş olması nedeniyle bir adım önde olduğu, Aster-30 Block-1'in ise Black Sparrow ile test edilmesi bağlamında güvenilirlik arz ettiği söylenebilir. Çin sisteminin ise savaş koşullarında denenmemiş olması ve testlerinin profili dolayısıyla belirtilen iki sistemin arkasında yer aldığı düşünülmektedir.

NATO ile Askeri – Siyasi İlişkiler: Çin Sistemi Alımının Sonuçlarını Hesaplamak

Türkiye Cumhuriyetinin egemen bir devlet olarak savunma alımları konusunda kendi iradesi ile hareket etmesi tabii bir durumdur. Bununla birlikte, aynı zamanda bir NATO üyesi olan Türkiye, Kuzey Atlantik İttifakı'nın savunma yeteneklerine ihtiyaç duymaktadır ve duymayı sürdürecektir. Ayrıca, NATO üyeliği Ankara'nın jeopolitik kimliğinin ve uluslararası sistemdeki rolünün belirleyici bir unsurdur.

Türk savunma sanayinin temel önceliklerinin incelendiği bölümde açıklandığı üzere, bahse konu öncelikler *Uzun Menzilli Bölge Hava ve Füze Savunma Sistemi Projesi'nin* seyrini belirlemiştir ve Ankara'nın Çin sistemini bir eksen kayması sonucu tercih ettiğini söylemek ancak indirgemeci ve dar bir bakış açısını yansıtacaktır. Öte yandan, Türkiye'nin yıllık savunma harcamasının yaklaşık %25'ini stratejik bir silah sistemi alımı hususunda NATO üyesi olmayan bir devletle ortak askeri projeye ayırması kuşkusuz Kuzey Atlantik müttefikleri arasında huzursuzluk yaratabilecek bir konudur. Aynı projeye verilen teklifler arasında NATO üyesi ülkelerin iki ayrı sisteminin bulunması durumun ciddiyetini daha da arttırmaktadır.

Belirtilenlere ek olarak HQ-9 sistemini öneren Çin CPMIEC şirketinin ABD tarafından bazı yaptırımlara maruz olması Türk – Amerikan ilişkilerinin seyrini etkileyebilecek bir faktördür. Bu noktada kimileri Ankara'nın daha önce CPMIEC ile B-611 füzeleri için (*J-600T*) işbirliği yaptığını söyleyebilir. Öte yandan, Washington'un yaptırım geçmişine bakmak durumun daha karmaşık olduğunu göstermektedir. ABD yönetimi CPMIEC üzerindeki yaptırımlarını Kasım 1994 itibarıyla kaldırmıştır⁶⁸. Daha sonra yeni yaptırımlar 2002 yılında “*the Iran, North Korea, and Syria Nonproliferation Act Sanctions (INKSNA)*” altında yeniden uygulamaya

67 <http://thediplomat.com/2014/08/china-eyes-russias-s-400-taiwan-seeks-new-air-defense-system/>, Erişim tarihi: 22 Eylül 2014.

68 The U.S. Department of State, FR Doc No: 94-27470, Federal Register Volume 59, Number 214

konusmuştur ancak Ankara B-611 füzeleri için 1990'ların sonunda işbirliği yaptığı için yaptırımların siyasi ağırlığından etkilenmemiştir. Hâlihazırda CPMIEC üzerinde Washington tarafından uygulanan iki ayrı yaptırım kararı bulunmaktadır. Bunlardan ilki “*Executive Order 12938*” altında 30 Temmuz 2003’de uygulamaya konulan, diğeri ise *INKSNA* altında 2 Mayıs 2013’de uygulamaya konulan yaptırımlardır⁶⁹. Dolayısıyla mevcut durum 1990’ların sonundan farklılık arz etmektedir ve Türkiye HQ-9 sistemi ile devam etmeyi seçerse ABD tarafından İran-Kuzey Kore-Suriye ilişkilerinden ötürü yaptırıma uğrayan bir firmayla işbirliği yapıyor konumunda görünebilir. Belirtilenlere ek olarak, teknoloji transferi ve ortak üretim ile teslim tarihi hususunda birbirinden farklılık arz eden iki NATO sisteminin Ankara’nın seçeneklerinin arasında olması, Çin HQ-9 sisteminin tercih edilmesinin sonuçlarını daha ciddi kılacaktır.

Bu noktada, sıklıkla tartışılan HQ-9’un NATO altyapısı ile entegrasyonu hususuna değinilebilir. İlk olarak, Türk yetkililer entegrasyon sorununun aşılabileceğini söyleseler de⁷⁰ teknik olarak bazı engeller mevcuttur ve söz konusu durum ayrı bir EDAM raporunda ayrıntılı olarak incelenmiştir⁷¹. İkinci temel nokta ise HQ-9’un NATO altyapısı ile bütünleşmesinin salt askeri teknik değil, siyasi bir konu olmasıyla ilintilidir. Özellikle dost-düşman tespiti (*identification friend foe*) hususunda bir Çin sisteminin NATO altyapısına entegre olması sorun yaratabilecektir. Bahse konu entegrasyon endişeleri çeşitli Kuzey Atlantik müttefiklerinin üst düzey figürleri tarafından da seslendirilmiştir⁷². Son olarak, anlaşılması gereken husus, NATO füze kalkanına entegrasyonun NATO altyapısına uyumdan daha önemli ve karmaşık olduğudur. Özü itibarıyla NATO füze kalkanı, tek bir merkezden komuta-kontrolü sağlanacak bir yapıyı öngörmektedir. Çeşitli uydu, radar ve farklı katmanlarda etkili olan kara ve su üstü platformları bazlı füzelerden oluşan bu yapı gelişmiş bir füze savunma şemsiyesi sunmaktadır. Patriot ile Aster sistemleri bu yapının son katmanını oluşturacaktır.⁷³ Bu nedenle, Türkiye Çin sistemini büyük ölçüde NATO tarafından desteklenen radar kapasitesine entegre edebilse dahi, HQ-9’un bahse konu füze kalkanının bir parçası olması mümkün olamayacaktır.

69 The U.S. Department of State, Nonproliferation Sanctions, <http://www.state.gov/t/isn/226423.htm>, Erişim tarihi: 25 Ağustos 2014.

70 <http://www.amerikaninsesi.com/content/turkiye-cin-fuze-sistemi-nato-uyumlu-olacak/1763261.html>, Erişim tarihi: 24 Eylül 2014.

71 Aaron, Stein et.al., *Turkey Goes Chinese for Missile Defense*, EDAM, İstanbul, Ekim 2013.

72 <http://thediplomat.com/2013/10/natos-mounting-opposition-to-turkeys-chinese-missile-system/>, Erişim tarihi: 24 Eylül 2014.

73 Ayrıntılı bilgi ve görsel veri için bkz: <https://www.youtube.com/watch?v=3LPdmxnBkIU>, Erişim tarihi: 24 Eylül 2014.

Son olarak, füze savunma sistemlerinde test aşamalarının dost-düşman tespiti (*IFF*) açısından hayati önemde olduğu söylenebilir. Bu bağlamda, *NATO Communication Information Agency* test kriterleri büyük önem arz etmektedir⁷⁴. Çin sistemi bu tip testlerden geçmemiştir. Uzun menzilli hava ve füze savunma sistemlerinde en önemli sorunlardan biri atış menzili ve koridorunda uçan uçakların “dost ateşine” maruz kalmalarıdır. Söz konusu durum, Türkiye – NATO ortak hareket ve tatbikatlarında önemli sorunlara neden olabilir niteliktedir.

Özetle, NATO ile siyasi ve askeri ilişkiler bağlamında Çin sisteminin önemli handikaplar arz ettiği, ABD ve Avrupa sistemlerinin ise daha uygun olduğu mütalaa edilmektedir.

Ortak Üretim ve Teknoloji Transferi: Eurosam Bir Adım Önde mi?

SSM 2012-2016 Stratejik Planı’nda belirtildiği üzere, savunma modernizasyonu programlarında ağırlıklı olarak sistem mühendisliği ürün geliştirme yapan Türkiye, teknoloji geliştirme noktasında aynı performansı gösterememektedir. Söz konusu alanda başarılı bir performansın ön koşulu olan Araştırma-Geliştirme harcaması, Türk savunma bütçesinin %5’inin ayrıldığı bir durumda –ki bu alt sınır olarak kabul edilmektedir– 500 milyon dolarlık bir kaynak ihtiyacını ortaya çıkarmaktadır⁷⁵. Bu nedenle, özellikle gelişmiş silah sistemleriyle ilgili tüm dış kaynaklı savunma projelerinde ortak üretim ve teknoloji transferi Ankara için bir öncelik olmayı sürdürmektedir.

Çin HQ-9 sisteminin ön plana çıkmasında teknoloji transferi ve ortak üretim koşullarının büyük rol oynadığı bilinmektedir. Bununla birlikte HQ-9 sistemine ilişkin teknoloji transferinin, daha önce aktarılan teknik analizler ışığında, Türkiye’nin savunma sanayi kapasitesini uzun vadede ne ölçüde geliştireceği kuşkuludur. Ayrıca, orta menzilli füzeler ve kitle imha harp başlıklarına ilişkin değerlendirmelerde belirtildiği üzere, *Uzun Menzilli Hava ve Füze Savunma Projesi’nin* başarıyla sonuçlandırılması durumunda dahi Ankara stratejik silah sistemlerine karşı NATO yeteneklerine ihtiyaç duymayı sürdürecektir. Bu nedenle, Türkiye’nin Kuzey Atlantik İttifakı içindeki konumuna zarar verecek bir projenin, nihai stratejik amaç ile bağdaşmayacağı mütalaa edilmektedir.

Teknoloji transferi hususunda savunma sanayi ihracat düzenlemeleri konusunda en az elastikiyet beklenebilecek seçenek ABD Patriot PAC-3 olarak karşımıza çıkmaktadır. Daha geniş bir perspektiften bakıldığında, teknoloji transferi konusunda oldukça kısıtlayıcı olan

74 MBDA yetkilileri ile mülakat, Paris, 29 Temmuz 2014.

75 Savunma Sanayi Müsteşarlığı 2012 – 2016 Stratejik Planı, ss.7-8.

ABD yasal düzenlemelerinin Türk – Amerikan savunma ilişkilerinde ciddi bir engel olduğu ve ABD firmalarının bu nedenle Türkiye'nin son taarruz helikopteri ve ana muharebe tankı projelerinin de dışında kaldığı bizzat Amerikalı uzmanlar tarafından belirtilmektedir⁷⁶. Bununla birlikte, son yıllarda Roketsan'ın Raytheon ile geliştirdiği yakın işbirliği, Patriot teklifine farklı bir boyut kazandırabilir. Son dört yıldır Patriot GEM-T sisteminin Kontrol Tahrik Sistemi (*control actuation system*) Roketsan tarafından üretilmektedir⁷⁷. Söz konusu işbirliğine büyük önem atfeden Raytheon da Roketsan'ın ABD firmasının ilk Trans-Atlantik ana tedarikçisi olduğunu vurgulamaktadır⁷⁸. Dolayısıyla, ABD sisteminin tercih edilmesi halinde, teknoloji transferi ve ortak üretim kriterleri Ankara'nın öngördüğü şekilde tatmin edilmese de, Roketsan – Raytheon ile işbirliğinin derinleştirilmesi vizyonu temelinde farklı olanakların elde edilmesi muhtemeldir.

Fransız MBDA yetkilileri ise Paris'in savunma ihracatı konusunda çok sıkı regülasyonlara sahip olmadığını ve NATO üyesi ülkelere daha esnek davranıldığını belirtmektedirler⁷⁹. Ayrıca, üst düzey bir esneklikte olmasa dahi ortak-üretim ve sınırlı teknoloji transferi MBDA'nın *Uzun Menzilli Hava ve Füze Savunma Projesi'ne* yaklaşımının bir parçasıdır⁸⁰. Belirtilenlere ek olarak Ankara için MBDA ile füze savunma alanında daha sıkı işbirliği için iki önemli fırsat bulunmaktadır. Bunlardan ilki, daha önce belirtildiği üzere, 2015'te çalışmalarına başlanacak olan Aster-30 Block-1 NT'nin üretim ve test aşamalarında Ankara'nın, bir Aster-30 kullanıcısı olması halinde, daha etkin bir rol oynaması ve füze sisteminin Türkiye'nin ihtiyaçlarının da göz önünde bulundurularak şekillendirilmesi noktasında söz sahibi olmasıdır. İkinci olarak, TF-2000 hava savunma fırkateynleri projesi için Aster füze ailesinin tercih edilmesi durumunda Türk savunma sanayi ve MBDA arasında daha kurulan işbirliğinin daha güçlü bir gelecek vizyonuyla geliştirilmesi mümkündür. Esasen su üstü platformlarını füze ve hava tehditlerinden korumak üzere dizayn edilmiş olan Aster füze ailesi⁸¹ günümüzde Birleşik Krallık Donanması *Daring-sınıfı* Type 45 destroyerlerinde, Fransız Donanması *Horizon-sınıfı* fırkateynleri ve İtalyan Donanması *Orrizonte-sınıfı* fırkateynlerinde kullanılmaktadır⁸².

76 Bu konuda ayrıntılı bir analiz için bkz: F. Stephen Larrabee, *Troubled Partnership: U.S. – Turkish Relations in an Era of Global Geopolitical Change*, RAND Corporation, Santa Monica, 2010.

77 Roketsan, <http://www.roketsan.com.tr/urunler-hizmetler/hava-sistemleri/patriot-fuzesinin-kontrol-tahrik-sistemi-ve-entegrasyonu/>, Erişim tarihi: 23 Eylül 2014.

78 Raytheon Press Release, <http://raytheon.mediaroom.com/index.php?s=43&item=1254>, Erişim tarihi: 23 Eylül 2014.

79 MBDA yetkilileri ile mülakat, Paris, 29 Temmuz 2014.

80 Ibid.

81 MBDA yetkilileri ile mülakat, Paris, 29 Temmuz 2014.

82 MBDA, *The Aster Missile Family*, Press Information, Haziran 2014.

TF-2000 projesinin salt “hava savunma” fonksiyonuna indirgenmeyerek, su üstü platformları vasıtasıyla icra edilecek balistik füze savunma perspektifi kazanması, Türk Deniz Kuvvetlerine füze savunmasında özel bir rol kazandıracaktır. Esasen Londra’nın Type 45 modernizasyonundaki ana askeri düşünce de bu olmuştur⁸³. Böyle bir askeri modernizasyon stratejisi sadece su üstü platformlarının korunmasını değil, kıyı bölgelerinin de taktik ve kısa menzilli balistik füzelere karşı korunmasını mümkün kılacaktır⁸⁴. Gelecekte Aster-30 Block-1 NT teknolojisinin su üstü platformlara entegre edilmesi (*bu konuda sadece yazılım değişikliğinin entegrasyonunun yeterli olacağı belirtilmektedir*) bahse konu koruma kalkanını menzili 1,000km’ye kadar olan balistik füzelere uzatabilir. Ayrıca, Türkiye’nin TF-2000 projesini aktarılan modernizasyon parametreleri ile yürütmesi İstanbul ve Marmara Bölgesinin füze savunmasının su üstü platformları ile sağlanmasından, Mersin ve Sinop’ta kurulması planlanan nükleer santrallerin korunmasına kadar uzayan çeşitli seçenekler sunabilecektir.

Özetle, *Uzun Menzilli Bölge Hava ve Füze Savunma Sistemi Projesi* teknoloji transferi ve ortak-üretim öncelikleri göz önünde bulundurulduğunda, Türkiye’nin NATO vizyonunu da koruyarak gerçekleştirilecek sistemler açısından Eurosam’ın Aster-30 Block-1 önerisinin avantaj sağladığı söylenebilir. Belirtildiği üzere Çin önerisinin teknoloji transferinde göstermiş olduğu esnekliklerin, transfer edilecek teknolojinin bizzat Çin’in hava ve füze savunmasında yeterli görülmemesi dolayısıyla Türkiye’nin ihtiyaçlarına ne ölçüde yanıt vereceği kuşkuludur. ABD ile Patriot sistemi üzerinden varılacak bir anlaşmada ise üst düzey teknoloji transferi diğer iki öneriye göre çok daha zor bir ihtimal iken; uzun vadeli işbirliği seçenekleri Türk – Amerikan ilişkilerinin seyrine göre Ankara’ya avantaj sağlayabilecek hususlar olarak mütalaa edilmektedir.

Teslim Tarihi

Teslim tarihi konusunda Çin’in en erken teslim tarihini “vaat etmesi” HQ-9 sistemi için önemli bir avantaj yaratmıştır⁸⁵. Öte yandan, Çin sistemi için öngörülen teslim tarihinin ne ölçüde gerçekçi olduğu ise kuşkuludur. Özellikle teknoloji transferi ve ortak üretim kriterlerini büyük ölçüde karşıladığı söylenen HQ-9 teklifinin, bu şartları çok kısa zaman içinde yerine getirmesi ve sistemlerin teslim edilmesi güç görünmektedir.

83 Phil, Jackson ve Trevor, Denman. *Sustaining the UK Industrial Base: An Industry Perspective on the Potential of Type 45*, MBDA UK, Mayıs 2010.

84 Ibid.

85 Bulent, Alirıza ve Samuel, J. Brannen, “Turkey Looks to China on Air and Missile Defense?”, CSIS, 8 Ekim 2013.

MBDA yetkilileri ilk teslimatın 4-5 yıl içinde yapılacağını ve tüm sistemlerin 9-10 yıl içinde teslim edilebileceğini belirtmektedirler⁸⁶. Dolayısıyla Ankara'nın Eurosam'ın önerisini kabul etmesi durumunda almayı planladığı tüm Aster-30 Block-1 sistemlerine, 2015 yılında kesin kararın açıklanması durumunda, 2025 itibariyle sahip olacağı görülmektedir. ABD Patriot sistemi ise ortak üretim ve teknoloji transferi gibi diğer karar kriterlerinde ısrar edilmemesi ve “off-the-shelf” alınması halinde geniş üretim ağı ve stoklarıyla en erken teslim edilebilecek sistemdir.

Alternatifleri Düşünmek: ABD ve Avrupa Teklifleri Aynı Anda Kabul Edilebilir mi?

Ankara'nın, şu ana kadar ulusal ve uluslararası düzeyde seslendirilmeyen biçimde, *Uzun Menzilli Bölge Hava ve Füze Savunma Sistemi Projesi*'ni farklı bir zeminde ele alarak ABD Patriot PAC-3 ve Avrupa Aster-30 Block-1 seçeneklerini aynı anda tercih etmesi de göz önünde bulundurulması gereken olası bir hareket tarzıdır. Böyle bir durumda, proje ikiye bölünerek, ayrı maliyet hesapları ve daha da önemlisi ayrı savunma alımı parametreleri belirlenecektir. Esasen bu yaklaşım birtakım avantajları beraberinde getirebilir.

Öncelikle Aster-30 Block-1 sisteminin teslim tarihinden doğacak boşluk, Patriotların daha erken teslim edilmesiyle doldurulabilir iken; ABD yönetimi, hassasiyet gösterdiği teknoloji transferi ve ortak üretim konularında fazla zorlanmadan Türkiye'nin önceliklerinden olan bu koşulların Aster-30 Block-1 sistemi ile gerçekleştirilmesi mümkün olabilecektir. Bu çerçevede, *Uzun Menzilli Bölge Hava ve Füze Savunma Sistemi Projesi* iki ayrı ekseninde değerlendirilerek, daha esnek teknoloji transferi talepleri Eurosam ile karşılanırken; erken teslim zamanı hedefine ABD sisteminin “off the shelf” olarak alınmasıyla ulaşılabilecektir.

İkinci olarak, Ankara gerçek savaş koşullarında test edilmiş bir sistem olan Patriot'un “öğrenilen-dersler” dolayısıyla sağladığı avantajlardan yararlanırken; sürekli gelişim vizyonuyla üretilen Aster ailesinin 2020'li yıllarda üretilecek versiyonu olan Aster-30 Block-1 NT'nin tasarım ve özellikle test aşamalarında kendi ihtiyaçlarını göz önünde bulundurarak daha güçlü bir sese sahip olabilecektir.

Üçüncü olarak, Eurosam ve Raytheon seçeneklerini aynı anda tercih etmesi halinde Türkiye, NATO füze kalkanının son katmanını oluşturacak iki sistemi aynı anda işleten bir NATO üyesi ülke konumuna gelecektir. Böyle bir gelişmenin önemli siyasal ve askeri sonuçlar doğurması beklenmelidir.

---

86 MBDA yetkilileri ile mülakat, Paris, 29 Temmuz 2014.

Siyasi bağlamda, bugüne kadar NATO-dışı bir sisteme öncelik verdiği için eleştirilen Ankara'nın, beklenmeyen bir hamleyle iki ayrı NATO sistemini aynı anda envanterinde bulunduran tek Kuzey Atlantik ittifakı üyesi haline gelmesi yeni ve olumlu bir durum oluşturacaktır. Böyle bir hareket tarzı ile NATO seçenekleri içinde kalınırken, aynı zamanda Türkiye'nin askeri işbirliklerinin ABD ve Avrupa eksenlerinde çeşitlendirilmesi hususunda da önemli bir adım atılabilir. Ayrıca, NATO füze savunmasının bir parçası olarak X-band radarının da Kürecik'te bulunmasından ötürü Türkiye, Aster-30 Block-1 ve Patriot PAC-3 sistemlerinin aynı anda envantere olmasıyla dünyada füze savunması alanında önemli merkezlerden biri haline gelecektir. Özellikle TF-2000 projesinin sadece hava savunma değil, anti-balistik füze yeteneklerini de içerecek şekilde geliştirilmesi de, ki Aster ailesinin bu hususta önemli bir aday olması muhtemeldir, sözü edilen ayrıcalıklı konumu destekleyecektir.

Askeri bağlamda ise, Türk Hava Kuvvetlerinin her iki sistem konusunda uzmanlaşması gelecekteki NATO harekâtları açısından büyük değer kazanmasına neden olacaktır. Ek olarak, uzun menzilli hava ve füze savunmasının iki sistem üzerinden yürütülmesi, NATO füze savunma ağı içinde kalarak farklı sistemlerin avantajlarından yararlanılmasını da mümkün kılacaktır.

Sonuç

Orta Doğu'da stratejik silah sistemlerinin yayılması Birinci Körfez Savaşı'ndan itibaren Ankara'ya yönelik, Türkiye'nin konvansiyonel üstünlüklerini aşan önemli bir tehdit oluşturmaktadır. Bu bağlamda, *Uzun Menzilli Bölge Hava ve Füze Savunma Sistemi Projesi'nin* önemli bir askeri-jeostratejik sorununa çözüm bulunması adına tüm tehditlere yanıt verecek bir formül değil ancak kritik önemde bir atılım olduğu değerlendirilmektedir. Zira Orta Doğu kaynaklı balistik füze yayılmasının askeri parametreleri göz önünde bulundurulduğunda, bahse konu proje şu anda masada bulunan hangi seçenekle sonuçlandırılırsa sonuçlandırılınsın Ankara hem NATO füze savunma yeteneklerine hem de TSK'nın caydırıcılığına gereksinim duyacaktır.

Konunun Türkiye'de iyi kavranabilmesi için *Uzun Menzilli Bölge Hava ve Füze Savunma Sistemi Projesi'nin* askeri parametrelerinin anlaşılır biçimde analiz edilmesi önem arz etmektedir. Özetle, hâlihazırda değerlendirilmeye tabi olan sistemler sabit ve döner kanatlı hava unsurları ve insansız hava araçları ve bazı seyir füzeleri dışında, ancak kısa menzilli

balistik füzelere karşı koruma sağlamak üzere tasarlanmıştır. Ayrıca bahse konu proje, planlanan füze batarya sayıları ve yetenekleri dâhilinde balistik füzelere karşı tüm ülke hava sahasını kapsayacak bir koruma sağlamayacak, konuşlandırılan alanların yakın çevresine koruma sağlayacaktır (örn. Patriot PAC-3 için yaklaşık 35km). Bu nedenle uygun konuşlandırma yerleri önem kazanmaktadır. Dünyada söz konusu sistemler genellikle stratejik merkezlerin yakınında bulundurulmakta; savaş dönemlerinde de askeri birliklerin yoğunlaştıkları bölgelerde koruma sağlamak amacıyla konuşlandırılmaktadırlar. Bu bağlamda Türk yönetimi, siyasal-askeri karar alma merkezi olan başkent Ankara, ülkenin güneydoğusunda bulunan stratejik önemi haiz barajlar, 2020’li yıllarda faaliyete geçmesi planlanan nükleer santraller, büyük nüfus merkezleri, kritik askeri üsler gibi birçok seçeneğe sahiptir. Dolayısıyla belirlenecek gizlilik derecesi dahilinde açık-kaynaklara yansıtacak konuşlandırma paternleri, Ankara’nın tehdit algılamasını göstermesi bağlamında da önemli bir emare teşkil edecektir.

EDAM askeri analizi, Türkiye’nin milli güvenliğine yönelik balistik füze tehdidinin boyutları dikkate alındığında iki temel noktaya dikkat çekmeyi zaruri görmektedir.

İlk olarak, Türkiye’ye yönelik füze tehdidi parametreleri 1991 Körfez Savaşı şartlarının ötesine geçmiştir ve ülkenin jeopolitik merkezi konumunda olan İstanbul ve Marmara Bölgesi’ni hedef alabilecek sistemlerin 2020’li yıllarda bir realite halini alması muhtemeldir. 2,000 km kritik eşiği ile açıkladığımız bu durumun: (1) bahse konu balistik füze sistemlerinin katı yakıtlı modeller halinde dizayn edilerek fırlatma zamanlarını minimize etmeleri, (2) isabetlerini artıracak modernizasyon çalışmaları, (3) aktif savunma önlemlerini yanıltacak manevra kabiliyeti kazanmaları, (4) aktif savunma tedbirlerinin kapasitelerini aşacak sayılara ulaşmaları, (5) hareketli fırlatıcılar ile askeri istihbaratın gerçek-zamanlı bilgi almasını zorlayarak önleyici saldırılara engel teşkil etmeleri dolayısıyla daha ciddi bir hal alması kuvvetle muhtemeldir.

İkinci olarak Orta Doğu’da kitle imha silahlarının üretimi ve hatta kullanılması uzun yıllardır bir askeri pratik halini almıştır. Daha önce belirtildiği üzere, Suriye Baas rejiminin kimyasal silahları tamamen imha edilmiş olsa dahi, ilgili anlaşma biyolojik silah kapasitesini ve balistik füze yeteneklerini kapsamamaktadır. İran balistik füze imkân ve kabiliyetleri istikrarlı bir biçimde gelişimini sürdürmektedir ve kitle imha silahları üretme kapasitesi en iyimser tahminle “*know-how*” düzeyindedir. Bu nedenle, Türkiye’nin füze savunmasını salt konvansiyonel harp başlıkları tehdidinde indirilmesi mümkün değildir.

Yukarıda aktarılan parametrelerden ötürü, *Uzun Menzilli Bölge Hava ve Füze Savunma Sistemi Projesi* kapsamında değerlendirilen seçeneklerden daha gelişmiş, orta menzilli balistik füzeleri vurma kapasitesi olan ve kitle imha harp başlıkları karşısında atmosfer-dışı imha kapasitesine sahip sistemler ve bu sistemleri destekleyecek uydulara, radarlara ve sensörlere olan ihtiyaç ön plana çıkmaktadır. Türkiye'nin savunma bütçesi kısıtlılıkları ve alternatif maliyetler de göz önünde bulundurulduğunda, söz konusu kompleks savunma için NATO yeteneklerinin ve füze kalkanının kritik olduğu görülecektir. Bu nedenle, *Uzun Menzilli Bölge Hava ve Füze Savunma Sistemi Projesi* bağlamında “NATO seçenekleri içinde kalınması” salt politik olarak değil; söz konusu projeye zemin hazırlayan tehditlere karşı konulması bakımından da önem taşımaktadır.

Rapor kapsamında belirtildiği üzere, Türkiye'nin NATO üyesi ülkelere ait iki farklı sistemi aynı anda işletmesi de ciddi bir seçenek olarak düşünülebilir. Salt *Uzun Menzilli Bölge Hava ve Füze Savunma Sistemi Projesi* ile sınırlı kalmayarak TF-2000 fırkateyn projesine de uzanabilecek böyle bir hareket tarzının, ilerleyen yıllarda Patriot sistemindeki ilerlemeler ve Aster-30 Block-1 NT modeli ile de desteklenmesi mümkündür.